

بررسی نقش کسب روزی حلال در پیشگیری از انحطاط خانواده با رویکرد تحلیلی به گزاره‌های قرآنی و روایی

مرتضی عمارلو^{۱*}، سید صادق حیدری^۲، محسن پیش آهنگ^۳

- ۱- دانش‌آموخته دکتری رشته الهیات گرایش فقه و حقوق دانشگاه آزاد اسلامی بابل، بابل، ایران.
- ۲- دانش‌پژوه دوره دکتری قرآن و علوم، گرایش قرآن و تربیت جامعه‌المصطفی (ص) العالمیه، مشهد، ایران.
- ۳- گروه مذاهب اسلامی، دانشگاه ادیان و مذاهب قم، قم، ایران.

پذیرش مقاله: ۱۵ مرداد ۹۸

دریافت مقاله: ۵ اردیبهشت ۹۸

چکیده

خانواده بعنوان قدرتمندترین کانون و موثرترین مرکز برای سازماندهی جامعه است و شکی نیست که دوام و قوام یک جامعه بستگی به استحکام بنیان خانواده دارد و این تحکیم خانواده موثر از عواملی است که از جمله کسب روزی حلال است که در قرآن، روایات و سخنان بزرگان دین مورد تاکید واقع شده است و در این پژوهش درصدد پاسخ به چهار سوال است، الف: مفهوم خانواده چیست؟ ب: مفهوم کسب روزی حلال چیست؟ ج: آیا کسب روزی حلال بر تحکیم بنیان خانواده تاثیر دارد؟ د) نقش کسب روزی حلال بر جلوگیری از انحطاط خانواده چیست؟ و در مقاله حاضر رابطه کسب روزی حلال و تحکیم بنیان خانواده تبیین شده است زیرا نظر به اهمیت خانواده، اسلام راه کارهای زیادی برای تحکیم آن بیان داشته است که باعث پیشگیری از انحطاط می شود که تاثیر کسب روزی حلال بر تحکیم خانواده که از جمله: اصل شرافت در خانواده، اصل عفت در خانواده، اصل اعتدال در خانواده، اصل قناعت، اصل صبر و... در استحکام بنیان خانواده نقش بسزایی دارد.

کلمات کلیدی: خانواده، روزی حلال، انحطاط، آیات و روایات

مقدمه

خانواده یک نهاد اساسی و محوری در جامعه است که نقش بسزایی در قوام، پویایی و ادامه حیات آن دارد. دین اسلام در کنار توصیه به تاکید خانواده، برای استحکام و استمرار آن نیز دستورات متعددی را ارائه

*نویسنده مسئول: مرتضی عمارلو، آدرس ایمیل: mesbahsayed@yahoo.com

[view Journal](#)

<https://doi.org/10.30502/H.2020.104771>

This paper is open access under [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International](#)

داده است و بر پیشگیری از انحطاط آن تأکید بسیاری دارد.

توصیه مردم به کار و تلاش برای امرار معاش و گذران زندگی که ارتباط تنگاتنگی با قوام کانون خانواده دارد، نشان از دوراندیشی فرهنگ اسلام به عوامل استحکام خانواده دارد و در راستای تصحیح اندیشه مسلمان ها و ترغیب به کار، فعالیت برای تأمین معاش خانواده را مانند جهاد در راه خدا قلمداد میکند [1]. از طرف دیگر نیز در راستای همین فرهنگ سازی، پرخوابی، کمکاری و بیکاری در تعلیمات اسلام به شدت محکوم شده است، تا نقش فعالیت های اقتصادی در حرکت چرخه زندگی به خوبی و آشکارا، مشخص و مورد تأکید باشد.

مرور روایاتی که در این زمینه از ائمه معصومین رسیده است، نشان از توجه به ابعاد مختلف و اضلاع گوناگون قضیه دارد. از امام کاظم روایت شده است «انّ الله لیبغض العبد الفارغ» این فرمایش امام جایگاه فرد بیکار را در پیشگاه خداوند متعال برای مخاطب ترسیم می کند. در کنار این بعد از قضیه، فرمایشی از رسول مکرم اسلام با اشاره به بعد اجتماعی قضیه، کسی را که از دسترنج دیگران استفاده کند، دور از رحمت خدا نامیده است [2].

درباره نهاد خانواده، این نکته حائز اهمیت است که خانواده کوچکترین واحد اجتماعی است و اساس و زیرساخت واحدهای بزرگتر به شمار می رود. بنابراین میزان موفقیت و سهمی که افراد برای ایفای نقش در واحدهای بزرگ اجتماعی ایفا می کنند بستگی تام به نحوه رشد و تربیت و شکوفایی استعداد های آنها در کانون مقدس خانواده دارد؛ از سویی کسب روزی حلال بنا بر آنچه در معارف دینی آمده است، از مولفه های تاثیرگذار در تربیت و شکوفایی استعداد های افراد است.

در حقیقت، دین اسلام بنابر فرمایش پیامبر اسلام که فرموده اند: ما بنی فی الاسلام احب الی الله من التزویح، در اسلام هیچ بنایی نزد خدا محبوب تر از بنیان ازدواج نیست [3]. از سویی جایگاه بسیار رفیعی برای بنیان خانواده قائل است و از سویی دیگر به مؤلفه های استحکام آن توجه دارد، که یکی از این مؤلفه ها، به دست آوردن کسب حلال است.

با توجه به وجود عواملی که نقش مخرب را برای نهاد خانواده ایفا میکنند، شناخت عوامل پیشگیری کننده از آن نیز بسیار مهم است. این شناخت به ویژه با تحلیل آیات و روایاتی که درباره موضوع آمده است، اهمیت اساسی دارد.

۱) پیشینه پژوهش

بررسی پیشینه پژوهش نشان میدهد، تحقیقات مختلفی در گستره موضوع «روزی حلال» انجام شده است. برخی از این تحقیقات به صورت عمومی و در کتاب های اخلاقی، درج شده اند که نمیتوان گفت با رویکرد تخصصی به موضوع ورود داشته اند، بلکه به مناسبت و در ضمن مباحث گسترده اخلاقی به موضوع کسب روزی حلال در اندیشه اسلامی پرداخته اند. جدای از این طیف نوشتاری، مرور مقالات نگارش یافته در موضوع تحقیق، پژوهشگر را به تعدادی مقاله میرساند که بعضاً به صورت مختصر موضوع را دنبال کرده اند. مقاله «کسب روزی حلال» نوشته محیطی اردکانی (۱۳۹۷) از این قبیل مقالات به شمار می رود. در این مقاله، نویسنده با اتکای به منابع حدیثی به جایگاه کسب روزی حلال در اندیشه اسلامی پرداخته است.

مقاله «بهره شیعیان هدایت گر و تلاشگر از روزی حلال» (نوشته محمد تقی مصباح ۱۳۹۷) به بررسی صفات و نشانه های پرهیزگاران و شیعیان واقعی در فرمایش امیرمؤمنان در خطبه همام پرداخته است. در مهمترین برآیند پژوهش، نویسنده آورده است: شیعیان افزون بر بندگی و عبادت به وظایف اجتماعی خویش نیز

میپردازند و برای ادامه حیات خویش در پی کسب روزی حلال هستند، اما هرگز دلبسته به دنیا و حریص به مال دنیا نیستند. به حقوق دیگران تجاوز نمی کنند و بیت المال را پایمال نمی کنند. این کار و تلاش بستر ساز تکامل آنان است. یکی از نزدیکترین پژوهش ها به عنوان این تحقیق، مقاله «نقش رزق حلال در استحکام نهاد خانواده در سیره وسخن امام رضا (ع)» است که به قلم مرتضی رحیمی (۱۳۹۲) در نشریه فرهنگ رضوی منتشر شده است.

در این مقاله، با استناد به فرمایشات امام رضا و سیره عملی ایشان، برای استحکام بنیان خانواده بر کسب روزی حلال تأکید شده است و رفتارهایی همچون صلۀرحم، رعایت حقوق متقابل، محبت به دیگران و خوشحال نمودن ایشان، پرهیز از حسد، رضایت مندی، قناعت، ساده زیستی و پرهیز از تکلف و... را در استحکام بنیان خانواده مهم دانسته است.

تمایز این پژوهش از آثار پیشگفته، در این است که میکوشد نگاه تحلیلی به گزاره های قرآنی و روایی را محور کار قرار داده و گرانیگاه پژوهش را تبیین آیات و روایات مرتبط قرار داده و می کوشد نقش به دست آوری روزی حلال را در پیشگیری از انحطاط کانون خانواده بررسی کند.

۲) مفهوم شناسی

تبیین کلید واژه های پژوهش، به عنوان نخستین گام در تحقیق، ضمن تعیین معنای واژه ها، به خواننده کمک میکند با جغرافیای پژوهش و مرزبندی آن نیز آشنا شود. «خانواده»، «حلال» و «رزق» کلید واژه هایی هستند که برای تبیین بحث، در ادامه شرح داده و مفهوم شناسی می شوند.

الف) خانواده

دهخدا ضمن ذکر صورت های مختلف تلفظ آن، درباره معنای واژه خانواده می نویسد: خانواده [ن، ن، د، د، د] (مرکب) خاندان (غیاث اللغات)، (ناظم الاطبا)

دودمان، خیل خانه (ناظم الاطبا)، تبار، دوده. (دهخدا ۱۳۶۱). فرهنگ معین تعریف مشابهی با همان سازوکار دارد:

خانواده: (ن یا نِ د) (امر) ۲. مجموعه افراد دارای پیوند سببی یا نسبی که در زیر یک سقف زندگی میکنند؛ ۳. مجموعه خویشاوندان، خاندان؛ ۴. تیره، خاندان. معین، ۱۳۸۶، ذیل واژه

تعریف اصطلاحی این واژه، اما به خلاف تعریف لغوی آن میدان اقوال گوناگونی است. در یکی از این تعاریف آمده است: خانواده، واحدی است از اجتماع و ناشی از پیوند مشروع مرد و زن که فرزندان پدید آمده از این پیوند، آن را تکمیل می کنند و در تعریف دیگر آمده است خانواده شامل مجموعه ای از افراد است که با هدف و اندیشه به منافع مشترک زیر یک سقف قرار می گیرند و سرگرم زندگی می شوند [4].

در تعریفی دیگر و با در نظر داشت نقش و کارایی افراد در خانواده آمده است: خانواده یا خانوار به گروه دو یا چند نفری اطلاق میگردد که با هم زندگی می کنند، درآمد مشترک برای غذا و دیگر ضروریات زندگی دارند و از طریق خون یا فرزند خواندگی و یا ازدواج، با هم نسبت دارند. در یک خانواده ممکن است یک یا چند خانواده زندگی کنند، تمام خانوارها هم خانواده نیستند [5]. آنچه مد نظر این پژوهش از مفهوم خانواده است، همانی است که در تعریف اول و بخش اول تعریف دوم آمده است.

ب) رزق

برای این واژه در لغتنامه آمده است:

واژه روزی، به معنای رزقی است که خداوند متعال برای همه افراد زمین عطا کرده است و همین طور به معنای خوراک روزانه آمده است. [6]

علامه طباطبایی در تفسیر المیزان، در تبیین واژه «رزق» آورده است:

کلمه «رزق» که معادل فارسی آن روزی است، یعنی هر چیزی که موجودی دیگر را در بقای حیات و زندگی خود کمک نماید و در صورتی که آن رزق ضمیمه آن موجود و یا به هر صورتی ملحق به آن شود، حیاتش ادامه می یابد؛ مانند غذای که زندگی بشر و بقای او به وسیله آن ادامه پیدا می کند، به این صورت که غذا داخل بدن انسان شده و جزو بدن او می شود. همچنین مانند همسر که در ارضای غریزه جنس آدم او را کمک نموده و مایه‌ی ادامه نسل او می گردد. اینگونه است هر چیزی که دخالت در بقای موجودی داشته باشد، رزق آن موجود شمرده می شود. [7]

ج) حلال

حلال از ریشه «حلل» است که در موارد مختلف و کاربرد های گوناگون، قرآن نیز به آن اشاره کرده است. مثلاً در سوره مبارکه «طه» حضرت موسی (ع) هنگامی که برای دعوت فرعون می رود، از خداوند چنین درخواست کرده است: «... واحلل عقده من لسانی؛ گره از زبان من باز کن» (طه ۲۷) چنان که در ترجمه آمده است و آرای لغویون هم نشان می دهد، معنای اصلی این واژه، گشودن و بازگشودن گره است. لذا نویسنده قاموس القرآن در معنای آن مینویسد: «حلال آن است که از ممنوعیت باز شده است» [8]. حمیری در تعریف موجر آن آورده است «حلال ای غیرمحرم»

این اثر نیز آن را به نقیضش تعریف کرده است و می نویسد: «الحلال ضد الحرام». (ابن اثیر) در تعریف اصطلاحی واژه «حلال» با استناد به روایتی از رسول مکرّم اسلام آورده شده است: آن چیزی است که خداوند در قرآن حلال کرده است (الحلال ما احلّ الله فی کتابه و چیزی است که ممنوعیتی در آن نباشد [9]. در مورد

کسب حلال، فیض کاشانی مینویسد: از احمد بن محمد بن ابی نصر نقل شده است که به ابوالحسن امام هفتم عرض کردم: فدایت شوم! از خدا بخواهید که روزی حلال نصیبم کند. فرمود: آیا میدانی که حلال چیست؟ عرض کردم: فدایت شوم؛ اما آنچه نزد ماست، همین کسب پاک و پاکیزه است: فدایت شوم؛ اما آنچه نزد ماست، همین کسب پاک و پاکیزه است.

فرمود: علی بن الحسین (ع) می فرمود: حلال، قوت برگزیدگان است، بلکه تو بگو: خداوند از روزی گسترده ات درخواست دارم [10].

میبیدی نیز در کاشف الاسرار آورده است:

در پاسخ سؤال از حلال، یکی از بزرگان طریقت گفت: غذای پا آن است که در حال اکتساب، یاد کرد و یادداشت حق در آن فرو نگذارد و فراموش نکند و شکر ولی نعمت به حکم فرمان در آن به جای آرد. چنان که خدای تعالی گفت:

«كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَ اشْكُرُوا لِلَّهِ» (بقره: ۲۱۷) و حقیقت شکر آن است که تا قوت نعمت در باطن می یابد، خود را بر طاعت ولی نعمت به ظاهر می دار.

[11].

۳. اهمیت و جایگاه کسب روزی حلال در معارف

دینی

الف) تبیین و تحلیل گزارش های قرآنی

در آیاتی چند از قرآن کریم به صورت مستقیم یا تلویحی به ضرورت توجه به مسیر کسب روزی و کیفیت آن اشاره شده است تا آنجایی که مؤمنان را کسانی معرفی میکند که هر نوع طعامی را نمی خورند، به دنبال هر کسب حرامی نمی روند، نوع طعام و مقدار آن برایشان مطرح نیست، بلکه پاک و حلال بودن آنچه بر سر سفره خانواده قرار می دهند، مهم است.

خداوند در قرآن به داستان ا صحاب کهف اشاره می کند که وقتی از خواب چندین ساله بیدار می شوند، احساس گرسنگی کردند و از بین خود یک نفر را به سوی بازار فرستادند تا غذا تهیه کند، یکی از بین آنها گفت: بین کدام یک از آن ها غذای پاکیزه تر دارد و از او غذا تهیه کن؛ «فَلْيَنْظُرْ أَيُّهَا أُمَمِيَّ يِعَامًا فَمَا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِمْقٍ مِنْهُ» (کهف: ۱۹)

از آنجا که هدف آیات قرآن کریم، هدایت جامعه بشری است، این هدف در داستان های آن نیز دنبال شده است و چون خداوند متعال، حکیم است، به تأکیدات و نکاتی که در آیه به آن اشاره شده است، باید دقت بیشتری نمود تا هدف هدایتی آیه را بیشتر دریافت نمود.

یکی از نکات حائز اهمیت در این آیه توجه دادن و تأکید بر تهیه غذای پاک (حلال) است.

همچنین خداوند در قرآن میفرماید: «يا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا...؛ ای پیامبران! از غذاهای پاکیزه بخورید و عمل صالح انجام دهید». (مؤمنون: ۵۵).

خطاب «یا ایها الرسل» در ابتدای آیه، خطاب از خداوند به عموم پیامبران است و بیانگر این است که کسب روزی حلال اختصاص به اسلام و مسلمانان ندارد و در این آیه، خداوند به تمام پیامبران امر میکند و اینکه کسب روزی حلال برای خانواده به عنوان یک اصل برای موحدین بوده است و همچنین به تأثیر وضعی کسب حلال در خانواده اشاره می کند؛ به اینکه از طیبات بخورند و گویا مراد از خوردن از طعام های پاکیزه و ارتزاق و تصرف در آن باشد، حال چه به خوردن باشد و یا به هر تصرف دیگر و استعمال کلمه (خوردن) به هر صورت از تصرفات اطلاق می شود [7]. نکته دیگر در این آیه این است که مقدمه عمل صالح، غذای حلال و پاکیزه است و همچنین توفیق انجام عمل صالح، روزی حلال است که خداوند به آن در این آیه اشاره می کند

و تحریکی است به اینکه ملازمه تقوی، کسب روزی حلال است.

از دیگر آیات قرآن در این باره، آیه ۱۶۸ سوره مبارکه بقره است: «كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطواتِ الشَّيْطَانِ؛ ای مردم! از آنچه در زمین، حلال و پاکیزه است بخورید و از گام های (وسوسه انگیز) شیطان پیروی نکنید، به راستی او دشمن آشکار شما است». (بقره: ۱۶۸)

خداوند در این آیه ضمن ارشاد به اینکه خوردنی های انسان باید چه ویژگی هایی داشته باشد، میفرماید: از آنچه در زمین، حلال و پاکیزه است بخورید، و در خط شیطان گام نگذارید، بهره گیری از محرّمات و چیزهای پلید و ناپاک، پیروی کردن از شیطان است. نیازهای طبیعی بشر، گاهی زمینه ای برای انحراف و تسلط شیطان بر انسان است. باید ضمن تأمین نیاز، به لغزش های آن نیز توجه داشت که موجب سستی نهاد مقدس خانواده می شود. تعبیر «خُطواتِ» بیانگر این است که شیطان برای انحراف مردم، از راهای گوناگونی وارد می شود که وسوسه نمودن مردم به استفاده از حرام ها و بازداشتن آنان از نعمت های حلال، نشانی از دشمنی آشکار شیطان با انسان است.

همچنین خداوند میفرماید: «كُلُوا مِنَ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَ لَا تَطْعَمُوا فِيهِ» (آیه: ۸۱) اینکه از چیزهای پاکیزه ای که روزی شما کرده ایم بخورید، ولی در آن طغیان نکنید که قهر و غضب من بر شما وارد خواهد شد و هر کس که قهر من او را بگیرد، قطعاً سقوط کرده است. در آیه دیگر خداوند تقوا را ملازمه خوردن طیبات میدانند: «وَكُلُوا مِمَّا رَمَقَكُمُ اللَّهُ حَلالًا يَبِينًا وَ اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ؛ هر چیز حلال و پاکیزه

که خدا روزی شما کرده ام آن بخورید، و بپرهیزید از (مخالفت) آن خدایی که به او گرویده‌اید». (مائده: ۸۸)

آنچه در این آیات به وضوح مشاهده می‌شود، وجود ملاک‌ها و معیارهایی است که انسان‌ها باید در رفع نیازهای جسمانی خود باید آن را رعایت کنند؛ حلال و طیب بودن در این میان شاخص اساسی کیفیت به شمار می‌روند.

ب) تبیین و تحلیل روایات

در منابع حدیثی، گزاره‌های بسیاری وجود دارد که سعی در تصحیح اندیشه انسان نسبت به حقایق پیرامون وی دارند. یکی از این حقایق، پاسخ‌گو بودن انسان نسبت به اعمال وی از جمله در چگونگی کسب روزی است. در حدیثی از رسول خدا آمده است: لَا تَزُولُ قَدَمًا عَبْدٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ أَرْبَعٍ عَنْ عَمَلِهِ فِيْمَا أَفْنَاهُ وَ شَبَابِهِ فِيْمَا أَبْلَاهُ وَ عَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ كَسَبَهُ وَ فِيْمَا أَنْفَقَهُ وَ عَنْ حُبِّنَا أَهْلَ الْبَيْتِ (ع): هیچ بنده‌ای در روز قیامت قدم از قدم بر نمی‌دارد تا درباره چهار چیز مورد بازجویی قرار گیرد؛ نخست از عمرش که در چه راه آن را سپری کرده است، دوم جوانی اش را چگونه و در چه راه تمام کرده است، سوم از ثروتش که از کجا به دست آورده و در چه راه آن را مصرف کرده است، چهارم از محبت ما اهل بیت (ع) [12].

در فرمایش‌های دیگر از رسول مکرم اسلام آمده است عبادت هفتاد جز دارد که از همه برتر، به دنبال روزی حلال بودن است [13]. امیرالمؤمنین یکی از صفات متقین را به دنبال کسب روزی حلال بودن نام می‌برد؛ «طلباً فی حلال».

این تعبیر نشان می‌دهد که پرهیزگاران افراد گوشه‌گیر و بیگانه از فعالیت‌های اجتماعی نیستند، بلکه تلاش و کوشش برای معاش و پیشرفت جامعه اسلامی جزو

مجله پژوهشنامه حلال

برنامه‌های اصلی آنهاست، و از این طریق دنبال تحکیم بنیان‌های مالی خانواده هستند، منتها پیوسته دنبال حلال اند و از حرام و اموال شبهه‌ناک گریزانند.

دستور اسلام این است که انسان مسلمان به مال یا غذای شبهه‌ناک نزدیک نشود، چرا که نزدیک شدن به پرتگاه معصیت و حرام، احتمال پرت شدن را افزایش می‌دهد و این تعبیر رسول خدا است که می‌فرماید: «مَنْ وَقَعَ فِي الْأَشْبَهَاتِ، وَقَعَ فِي الْحَرَامِ كَالرَّاعِي حَوْلَ الْحِمَى يُؤَمِّكُ أَنْ يَقَعَ فِيهِ إِلَّا إِنْ لَكُلِّ مَلِكٍ حِمَى وَإِنَّ حِمَى اللَّهِ تَعَالَى مَحَارِمُهُ؛ هر که در چیزهای شبهه‌ناک افتد، [ناخواسته] در حرام خواهد افتاد، مانند چوپانی که در ایرال قرق، گوسفند بچراند که [هر آینه] بیم می‌رود که در قرق افتد. بدانید که هر پادشاهی قرقی دارد و قرق خداوند در همین محرمات اوست» [14].

۴. شرایط کسب حلال

یکی از ملزومات جامعه بشری آن است که انسان‌ها ناگزیر از زندگی دسته‌جمعی هستند و برای بقا و استمرار آن، نیازمند یک سری امکانات زیستی می‌باشند و برای کسب این امکانات به ناچار باید در یک تعامل و ارتباط فکری و معنوی با دیگر انسان‌ها قرار گیرند تا بتوانند احتیاجات روزمره خود را تأمین کنند. با توجه به تأکیدات فراوانی که خداوند در قرآن و روایات متعددی که از ائمه (ع) نقل شده است، در می‌یابیم که برطرف کردن نیازهای انسان باید از راه‌های حلال و پاکیزه انجام گیرد و گرنه به هدفی که خداوند متعال برای انسان ترسیم کرده و سعادت انسان را در پیمودن آن قرار داده است، دست پیدا نخواهیم کرد. شناخت با احکام دین درباره موازین شغلی که انسان انتخاب می‌کند

و معیار های حلال و حرام کسب درآمد، یکی از ابتدایی-ترین اول است.

أ) شناخت احکام

امام علی در این باره فرموده‌اند: «معامر النَّاسِ! الفقهَ ثمَّ المَـتَجَرِّ و الله للربا فی هذه الأُمَّةِ أخفی من دَیبِ النَّمْلِ علی الصِّفا؛ ای مردم! ابتدا فقه و احکام دینی (را فرا گیرید) و سپس تجارت کنید، به خدا قسم ربا در میان این امت، پنهان تر از حرکت آرام مورچه بر روی سنگ صاف است» [12].

امام صادق در بیان را کار مناسب برای کسب روزی حلال می‌فرماید: کسی که می‌خواهد تجارت کند، باید شناختی در دینش داشته باشد تا حلال را از حرام باز شناسد و کسی که شناخت دینی ندارد و به احکام تجارت نا آشناست ولی تجارت میکند خود را در شبهات افکنده است [15].

ب) شناخت راهکارهای معاملات

با توجه به روایاتی که بیان شد، ائمه معصومین (ع)، راهکار مناسب برای کسب روزی حلال را ابتدا شناخت دین و مسائل دینی و بعد از آن آشنا شدن با مسائل خرید و فروش بیان می‌کنند و به صراحت اعلام می‌دارند که شخصی که به این ها عمل نکند، خود را در شبهات و حرام گرفتار خواهد کرد. امام علی در روایتی می-فرماید:

در بازار ننشیند مگر کسی که مسائل خرید و فروش را بداند و هر که با نادانی تجارت کند، در ربا خوردن فرو می‌رود [16].

ج) خدامحوری

وقتی کسی می‌خواهد معامله انجام دهد باید خود را در منظر خدا ببیند و سعی کند حدود شرعی را در کسب روزی حلال رعایت نماید، زیرا عالم محضر خداوند است و اوست که سمیع و بصیر است؛ خداوند

متعال در قرآن کریم می‌فرماید: «الم يعلم بان الله یری». و زمانی که کسب با یکی از واجبات الهی تعارض پیدا کرد، واجب الهی را مقدم بشمارد، زیرا که خداوند در سوره جمعه به آن اشاره می‌کند: «فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّكُمْ تُفْلِحُونَ» (جمعه: ۱۰).

۵. روزی حلال و پیشگیری از انحطاط خانواده

از نگاه معارف دین مبین اسلام، آثار روزی حلال در دو بُعد روح و جسم آدمی تأثیر مثبت دارد. یکی از بارزترین این آثار در بُعد مادی، آثاری است که کسب روزی حلال در پیگیری از انحطاط کانون خانواده ایفا میکند. فرایند تأثیرگذاری کسب روزی حلال از طریق پیدایش اصولی است که در ادامه ذکر می‌شود.

یکم) اصل تدین در خانواده

اگر بنیان خانواده بر اساس دینداری و رعایت اصول شریعت بنا نهاده شود با هر لرزشی از هم نمی‌پاشد و هرچه این پایه تقویت شود، بنیان خانواده محکم‌تر میگردد و از انحطاط آن پیشگیری می‌شود.

بررسی روایات نشان می‌دهد یکی از عواملی که باعث تقویت دین در خانواده می‌شود کسب روزی حلال است. امام صادق (ع) می‌فرماید: به دنبال روزی حلال رفتن را رها نکن، زیرا این در تقویت دین تو مؤثر است [16]. همچنین در جایی دیگر از امام صادق (ع) درباره تأثیر کسب روزی حلال نقل شده است که علاوه در دین به حفظ ایمان هم کمک می‌کند. امام در این باره فرموده اند: «لَا تَدْعُ يَطْلُبُ الرِّزْقَ مِنْ حِلِّهِ فَإِنَّهُ عَوْنٌ لَكَ عَلَى دِينِكَ؛ هیچگاه از تحصیل روزی حلال رو گردان مباش؛ مال حلال، یاور و معین تو در حفظ دین و ایمان تو است [15].

علامه جعفری درباره نقش مثبت لقمه حلال و نقش منفی لقمه حرام میگوید:

لقمه حلال برای دل انسان، علم و حکمت و عشق و ظرافت ایجاد می‌کند و هنگامی که دیدی حسادت و جهل و غفلت تو روز افزون است بدان که نتیجه همان لقمه‌های حرامی است که خورده‌ای... لقمه حلال عالی‌ترین پدیده‌ای را که برای انسان ممکن است، ایجاد می‌کند [17].

دوم) اصل شرافت بنیان خانواده

از آنجا که اسلام به انسان و شرافت افراد بشر توجه زیادی دارد، به حفظ آبرو، شخصیت و حیثیت اجتماعی او نیز اهمیت داده است و در این راستا اجازه داده تا شخص برای حفظ آبروی خویش در اجتماع، به مقدار لازم از ثروت خود بهره ببرد و حتی در بسیاری از احادیث، ثروتی که در این راه مصرف شود، به عنوان بهترین مال معرفی شده است.

کسب درآمد و روزی حلال برای حفظ آبرو و تأمین خانواده مورد تشویق اسلام است. در حدیثی از رسول اکرم آمده است: «مَنْ طَلَبَ الدُّنْيَا اسْتَعْفَافاً عَنِ النَّاسِ وَ سَعِيًّا عَلَى أَهْلِهِ وَ تَعَطُّفًا عَلَى جَارِهِ لَقِيَ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ وَجْهَهُ مِثْلُ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْقَدْرِ؛ کسی که از پی مال مشروع برود، برای آنکه آبروی خود را از ذلت سؤال مصون نگه دارد و عائله خویش را اداره کند و به همسایه خود کمک نماید، خداوند را در روز قیامت در حالی ملاقات می‌کند که صورتش مانند ماه تمام می‌درخشد.» [18]

سوم) اصل عفاف در خانواده

یکی از اثرات وضعی و ثمرات دنیوی حلال‌خواری که پاداش‌های بیشمار اخروی را هم در پی خواهد داشت این است که به انسان توفیق انجام اعمال صالح را می‌دهد. از جمله اعمال صالح که انسان می‌تواند آن را در زندگی پیشه خود کند عفت و پاکدامنی است. در

نقطه مقابل نیز خوردن محرّمات باعث ویرانی شخصیت فرد می‌شود و نور معنویت را از فرد و به تبع آن، از خانواده فرد نیز دور می‌کند. نقض حریم الهی در پی ارتکاب محرّمات، آثار منفی بسیاری به دنبال دارد. امام صادق در مورد علت حرمت خمر بیان می‌فرماید: شخص دائم‌الخمر مانند بت پرست است و بدنش دچار ارتعاش می‌شود. شراب خواری، نور (معنویت) او را از بین می‌برد، شخصیت او را ویران می‌سازد و او را بر محارم می‌شوراند تا خون آن‌ها را بریزد، تا آنجا که چون مست شود، ایمن نباشد که با محرم خود نزدیکی کند و زشتی آن را درک نکند. شراب برای نوشنده خود جز بدی نیفزاید. [18]

هر عبادتی از نگاه اسلامی، عمل صالح است و بالاترین عبادت به فرموده امیرالمؤمنین (ع) عفت است که از نتایج حلال‌خواری است. [13]

پیامبر گرامی اسلام (ص) نیز مقام کسی را که مسیر دستیابی دنیا را از طریق صحیح آن می‌رود، مقامی همچون مقام شهدا ذکر می‌فرمایند: «مَنْ يَلْبَسُ الدُّنْيَا حَلَالًا فِي عَفَافٍ كَانَ فِي دَرَجَةِ الْأَشْهَادِ؛ کسی که دنیای خود را با عزت نفس و ام راه حلال تأمین میکند مقام و منزلت شهیدان را خواهد داشت.» [10]

یکی از صفات متقین نیز که امیرالمؤمنین (ع) در خطبه ۱۹۳ نهج البلاغه به آن اشاره کرده است، ویژگی «عفاف» است، که حضرت در وصف متقین می‌فرماید: «و انفس هم عفيفه؛ متقین نفوسان عفيف و پاک است.» امیرالمؤمنین در کلمات قصار نهج البلاغه در وصف پاداش انسان‌های عفيف می‌فرماید: «پاداش کسانی که در راه خدا جهاد کنند شهید شوند بیشتر از کسی که قادر بر گناه و حرام و اعمال ناشایست شود

و عفت و پاکدامنی پیشه کند، نیست، نزدیک است که فرد پاکدامن و عقیف، فرشته‌ای از فرشتگان الهی شود.

چهارم) اصل تعهد در خانواده

وفای به عهد و پیمان، که یکی از فرایض و از جمله آداب و معاشرت و حسن سلوک با مردم به شمار می‌رود، باید همیشه مورد توجه مؤمنین باشد. در قرآن کریم و روایات اسلامی به این امر، فوق العاده اهمیت داده شده است. قرآن یکی از ویژگی‌ها و خصوصیات افراد با ایمان را وفای به عهد می‌داند و می‌فرماید: «وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ؛ مؤمنان آن‌ها هستند که امانت و عهد خود را مراعات می‌کنند». (مؤمنون: ۸)

و در آیه‌ای دیگر، وفای به عهد را نشانه افراد نیکوکار دانسته و می‌فرماید: «الْمُؤْتُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا...؛ نیکوکاران کسانی هستند که به عهد خود (هنگامی که عهد بستند) وفا می‌کنند». (بقره: ۱۷۷)

رسول گرامی اسلام در تأکید بر وفاداری به عهد فرموده است: «من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليوف اذ وعد؛ آن کس که به خدا و روز جزا ایمان دارد، باید به وعده خود وفا کند». [13]

حضرت علی (ع) نیز وفاداری به عهد را نشانه دینداری شمرده و می‌فرماید: «انّ الوفا بالعهد من علامات اهل الدین؛ وفای به عهد از نشانه‌های مردم متدین است.

در فرمایشی دیگر از رسول خدا (ص) با مذمت عهد شکنی، مرتکب آن، انسان بی دین معرفی شده است: «لا دین لمن لا عهد له». [16]

در کنار توجه اسلام به پایبندی به عهد و وفاداری به آن، کسب روزی حلال نیز موضوع بسیار مهمی در

معارف اسلامی است که به آن بسیار توجه شده است، زیرا آنچه را انسان به دست می‌آورد و نیازهای بدنی او از این راه تأمین می‌شود، بر فکر و اندیشه و ایمان و باور ای قلبی او تأثیر مستقیمی به جای می‌گذارد. بنابراین در یک رابطه انکارناشدنی می‌توان گفت یکی از آثار کسب روزی حلال و استفاده از آن در زندگی، افزایش روحیه وفای به عهد در انسان می‌شود که از بارزترین صفات مؤمنین برشمرده شده است. از سویی همین وفای به عهد یکی از اصول اساسی تحکیم بنیان خانواده می‌باشد که اگر این اصل رعایت نشود، زمینه فروپاشی خانواده و انحطاط آن رقم خواهد خورد. شریعت الهی تعهد زن و مرد را نسبت به بنیان خانواده لازم و ضروری میدانند و زمانی این تعهد در خانواده خود را نشان می‌دهد که پایه‌های آن با کسب روزی حلال، محکم شده باشد. بر اساس معارل دینی لقمه حرام، آفت ایمان است و وقتیکه ایمان رفت هر نوع بی‌تعهدی مثل اقسام بی‌عفتی و انحرافات جنسی ممکن است از شخص سر بزند و در پرتو آن، تعهد به اصل بنیان خانواده که همسررداری است نیز از بین می‌رود.

پنجم) اصل اعتدال در خانواده

امام صادق (ع) در بیان اهمیت، رعایت اعتدال می‌فرماید: «إِنَّ السَّرْفَ يُورِثُ الْفَقْرَ وَإِنَّ الْقَصْدَ يُورِثُ الْغِنَى؛ اسراف - کاری، فقر را به دنبال دارد و رعایت اعتدال، سبب بی- نیازی می‌شود». [13]

یکی از معضلاتی که امروزه خانواده‌ها با آن گرفتار هستند، مسئله اسراف است که زمینه فروپاشی برخی از خانواده‌ها را به وجود آورده است. خانواده‌هایی که اصل اعتدال در آن‌ها رعایت نمی‌شود و با معیارهایی ناصحیح زندگی خود را در سراسیمی سقوط و کانون تعارض و درزیری قرار داده‌اند. تجربه نشان داده است

که اگر تلاش افراد برای تأمین معاش و نیازهای زندگی بر پایه کسب روزی حلال باشد، استفاده از درآمد ها نیز مسیر درستی را پیدا میکند و اصل اعتدال در خرجکرد نیز در خانواده رعایت می‌شود که یکی از مؤلفه‌های اساسی در حفظ بنیان خانواده و مانعی برای انحطاط آن به شمار می‌رود.

ششم) اصل قناعت در خانواده

انسانی که به دنبال کسب حلال است و چشم به مال حرام و مال دیگران ندارد و به داشته‌های خود قانع است و در مشکلات اقتصادی زندگی، زبان به شکوه و شکایت نمی‌گشاید و در مسیر قناعت در زندگی گام می‌گذارد به نحوی بر استحکام بنیاد خانواده نیز می‌افزاید. چنین انسان‌هایی اگر فقر نیز سراغ آن‌ها بیاید با زیور مناعت و قناعت از کنار آن به زیبایی می‌گذرند. امیرمؤمنان علی (ع) در وصف متقین می‌فرماید: «و تجملاً فی فاقه»؛ تجمل از باب «تفعل» یعنی به سختی خود را زیبا و جمیل جلوه دادن، متقین در حالت فقر خود را غنی و بی‌نیاز نشان می‌دهند. آن‌ها گرچه فقیرند، ولی اظهار غنا و بی‌نیازی می‌کنند، آن‌ها فقر خود را از مردم پنهان میکنند، آن‌ها عفت خود را از دست نداده و دست‌نیاز به سوی کسی دراز نمی‌کنند، و از دیگری سوال و درخواست نمی‌نمایند. و این همه رفتار متعالی و زیبا نه تنها مانع از انحطاط خانواده می‌شود، بلکه بر گرمی و استحکام آن می‌افزاید. با در نظر داشت آنچه گفته شد، از آنجایی که خواسته‌ها و نیازهای انسان پایان و نهایی ندارد و از سوی دیگر زندگی مادی، بستر آزمایشی است برای اینکه سنجیده شود کدام یک از انسان‌ها صابر و شکیبا هستند و کدام نیستند (لیلوکم ایکم احسن عملاً) و از سوی دیگر، انسان در

شرایط سخت مسلوب‌الاراده نمی‌شود، بلکه میتواند با حسن اختیار خود، راه کمال را طی کند، نباید فراموش کرد که سخت بودن شرایط مالی و کمبودن حقوق نمی‌تواند مجوزی برای حرام‌خوری و تعدی و تجاوز از حدود الهی باشد. ولی باید توجه داشت که در موارد بسیاری انسان دچار اشتباه می‌شود و خود را دارای موقعیتی کذایی فرض می‌کند و ممکن است برای حفظ آن اعتبار موهوم، به ولخرجی‌ها و ریخت و پاش‌هایی دست بزند و خود را از حریم قناعت و تقوا خارج نماید. از این رو، باید موارد حقیقی و صحیح این موضوع را با دقت شناخت و بعد از آن به مقدار لازم، هزینه نمود.

هفتم) اصل صبر در خانواده

زندگی دنیا از منظر قرآن کریم، بستر و میدان آزمون و امتحان است و افرادی که در برابر سختی‌ها و مصائب و مشکلات زندگی خود، صبر پیشه میکنند، سعادت دنیوی و اخروی خود را تضمین کرده‌اند. معیار پیروزی در میدان مشکلات و ناکامی‌ها، پیروی از تکالیف و فرامین الهی است. اگر انسان خواسته‌های خداوند را بر خواسته‌های نامشروع خود ترجیح دهد از آن امتحان سرفراز بیرون آمده است. بنابراین انسانی که به دنبال سعادت و نیکبختی دنیوی و اخروی خود است، شایسته نیست برای دستیابی به رفاه بیشتر از راه نامشروع (سرقت، رشوه، ربا و...) وارد شده و برای کامجویی زودگذر، عذاب و رنج ابدی و دشواری را تحمل کند. لذا انسانی که بر اساس آموزه‌های دینی از پیامبر خویش آموخته است که «انّ الصبر نصف الايمان» [16]. در مقابل سختی‌ها شکیبایی و صبوری می‌کند و ناملایمات زندگی را به جان می‌خرد. نتیجه ضروری این رفتار استحکام بنیان خانواده خواهد بود.

هشتم) اصل باز نمود در فرزندان

نطفه، برآیند غذاهایی است که پدر و مادر مصرف می-کنند، بنابراین درآمدهای حرام بر نسل انسان تأثیر منفی میگذارد. امام صادق (ع) میفرماید: «كَسْبُ الْحَرَامِ يُبِينُ فِي الذَّرِيَّةِ؛ اثر درآمد حرام در فرزندان آدمی آشکار می‌شود» [13]. اگر درآمد خانواده از راه های نامشروع تأمین شود، راه دخالت شیطان در تشکیل نطفه باز می‌شود. از امام محمد باقر (ع) در مورد چگونگی شراکت شیطان در آیه «وَشَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ...» پرسیده شد، فرمودند: «مَا كَانَ مِنْ مَالٍ حَرَامٍ فَهُوَ شَرِكُ الشَّيْطَانِ... وَ يَكُونُ مَعَ الرَّجُلِ حِينَ يُجَامِعُ فَيَكُونُ الْوَلَدُ مِنْ نُطْفَتِهِ وَ نُطْفَةِ الرَّجُلِ إِذَا كَانَ حَرَامًا؛ آنچه از مال حرام باشد شیطان در آن شریک است... وقتی که شخص با همسر خویش نزدیکی می-کند شیطان با او همراهی می‌کند و اگر مال از حرام باشد، قسمتی از فرزند از نطفه شیطان و قسمتی از نطفه خود شخص خواهد بود» [16]. بنابراین به تصریح روایات شیطان در نطفه انسانی که معیارهای اسلامی را در کسب معاش رعایت نکند و روزی خود را از طریق حلال و مشروع به دست نیاورد، مشارکت می‌کند و فرزندی به بار خواهد آمد که تربیت او خیلی سخت و راه رسیدن به مدارج عالی اخلاقی برایش طولانی خواهد بود. از طرفی گرایشش به محرّمات و گناه برای چنین شخصی بیشتر نیز می‌شود، این تأثیر تا حدی است که در بزرگسالی نیز نشانه‌هایی آشکار در رفتار و کردار این گونه افراد دیده می‌شود. امام صادق (ع) می-فرماید: کسی که پروایی ندارد چه بگوید یا درباره‌اش چه بگویند، شراکت شیطان است؛ و کسی که ابایی

نداشته باشد از اینکه مردم او را در حال گناه ببینند، شراکت شیطان است؛ و کسی که غیبت برادر مؤمنش را بکند بدون آنکه بین آن‌ها نفرتی وجود داشته باشد، شراکت شیطان است و کسی که دلباخته محبت حرام و شهوت زناست، شراکت شیطان است [20]. عالم بزرگ، مرحوم شیخ علی اکبر نهاوندی می‌گوید: چون غذای حرام به شکم وارد شد، مصداق آیه «وَالَّذِي خَبثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكْدًا؛ از خبیث چیزی جز خبیث خارج نشود» می‌شود و مصداق آن در ضرب المثل‌ها این بیت است که «از کوزه همان تراود که در اوست...» و قوت یافتن و بسته شدن نطفه‌ای که با لقمه حرام بسته و رشد یافته، چیزی جز خباثت نمی‌باشد و چگونه میتوان به چشم او امیدوار بود که به نامحرم نگاه نکند؟ و یا با زبان غیبت نکند؟ و این چنین است حال سایر اعضا به نسبت به معاصی که صادر شده از شخص [21]. عالم ربانی مرحوم ملا احمد نراقی در کتاب معراج السعاده مینویسد: دلی که از لقمه حرام روییده باشد، کجا و قابلیت انوار عالم قدس کجا و نطفه‌ای که از مال حرام هم رسیده باشد، به مرتبه رفیع انس با پروردگار چه کار؟! چگونه پرتو عالم نور به دلی تابد که غذای حرام آن را تاریک کرده و کی پاکیزگی و صفا برای نفسی حاصل می‌شود که کثافات مال شبهه‌ناک آن را آلوده و چرک آلود نموده باشد [22]. حضرت آیت الله مظاهری نیز در مورد تأثیر غذا می‌فرماید: غذای حلال در آن وقت (انعقاد نطفه) تأثیر عجیبی روی بچه دارد، چنانچه غذای حرام در شقاوت اولاد تأثیر عجیبی دارد... غذای حرام، مال حرام، از هر آتشی بدتر است؛ اگر نطفه بچه منعقد شود از غذای حرام، رستگار شدن او کاری است بس مشکل [23].

نهم) اصل حسن خلق در خانواده

بنیان خانواده بر پایه اخلاق حسنه بنا شده است، چون زندگی بر اساس احترام متقابل رشد و ترقی میکند که منشاء اخلاق حسنه، قوای روح نورانی است که خداوند می‌فرماید: «قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا أَشَارَتْ بَدَانِ اسْتِ وَ بَرِ تَرَكَ أَنْ آدَابِ، غِذَايَ قَوَايِ حَيَوَانِي كِه مَثْمَرِ اخْلَاقِ ذَمِيمِه وَ مَنْتَجِ احوالِ كَرِيمِه اسْتِ، مِي كَرَدَد كِه «قَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا» عِبَارَتِ از آن اسْتِ؛ تا طَلَّابِ حَقِّ بِه مَحَافِظَتِ آن قِيَامِ نَمَايَنَد وَ بِه مَرَاعَاتِ آن بِه سِرْچشمِه زَنَدگَانِي كِه مَثْمَرِ حِيَهَاتِ جَاوَدَانِي اسْتِ، رَسَنَد؛ اِنْشَاءَ اللّٰهِ تَعَالَى [24]. مَرَاقِبَتِ نَسَبَتِ بِه عَدَمِ اَلْوَدُغِي دَرآمد بِه مَسَائِلِ شَبَهِه نَاكِ وَ كَسْبِ رُوْزِي حَلَالِ از جَمَلِه وِظَايِفِ سِرْپَرَسْتِ خَانَوَادِه اسْتِ تا دَر پَرْتُو آن بَتَوَانَنَد بَر رَشْدِ وَ اِرْتِقَايِ اخْلَاقِ حَسَنِه اَعْضَايِ خَانَوَادِه بِيغَزَايَنَد. پِيَامْبَرِ كَرَامِي اسْلَامِ دَر اَيْنَبَارِه مِي فَرْمَايَنَد: «بِه دَنْبَالِ رُوْزِي حَلَالِ رَفْتَنِ، بَر هَر مَرْدِ وَ زَنِ مَسْلَمَانِ لَازِمِ اسْتِ؛ طَلَبَ الْحَلَالِ فَرِيضَهَ عَلَي كُلِّ مُسْلِمٍ وَ مَسْلَمَه.» [16].

اميرالمؤمنين در روايتي فرمود: «به هوش باش! بر تو باد كه روزي را از راه حلال به دست آوري و با اهل و عيال به نكوبي رفتار كني و در هر حال در ذكر و به ياد خدا باشي.» [25]

نكته جالب توجه در اين روايت شريف، تركيب كسب حلال، خوش اخلاقي با خانواده و ياد خدا در کنار يكدیگر است. اين مسئله ذهن را به اين سو رهنمود ميکند كه هر كدام از اين گزاره ها وابسته به يكدیگرند؛ به اين معنا كه نيكوبي با اهل منزل و تداوم ياد خدا، بستگي به كسب درآمد حلال دارد. قلبي كه رشد يافته با روزي حلال باشد، طبيعتاً صفا و آرامش مي يابد و اين مسئله ناخداگاه بر خلق و خوي افراد اثر مثبت مي گذارد. اميرالمؤمنين (ع) در تأثير معنوي رزق حلال بر روح و جان افراد فرموده است: « صفا و نورانيت قلب، نتيجه لقمه حلال است؛ ضِيَا الْقَلْبِ مِنْ اَكْلِ الْحَلَالِ.»

دهم) اصل پذيرش حق

كسب روزي حلال موجب تمكين در مقابل كلام حق و پند ناصحان، حرف شنوي ميگردد و در مقابل، كارهاي خرافي و بي منطق و سر پيچي از پذيرش سخن حق در احاديث اسلامي از خطوات شيطان ذكر شده است. در شريعت الهي تأكيد بر كسب روزي حلال شده است كه تأثير زيادي در پذيرفتن حق دارد. در مقابل حرام خواري، بر عقايد، اخلاق و اعمال آدمي تأثيري بسيار زيان بار دارد و راه سعادت و خير و فلاح را بر او ميبندد و چنان او را سرگرم دنيا و سرسپردۀ شيطان ميکند كه حتي حاضر نمي شود به سخنان حق كه از سوي بهترين افراد ايراد ميگردد، گوش فرا دهد، چنان كه در روز عاشورا امام حسين (ع) خطاب به سپاه دشمن فرمود: شكم هياتان از حرام پر شده و بر دهانتان مهر خورده است؛ ديگر حق را نمي پذيريد و به آن گوش نميدهيد.

نتايج پژوهش

تأكيد و ضرورت كسب روزي حلال در تحكيم خانواده و مراقبت در آن به خاطر اثرات مثبت آن در روح و جسم انسان است كه در محيط خانواده آشكار ميگردد. مروري بر آيات و رواياتي كه در حوزه كسب رزق و روزي حلال به طور صريح يا ضمني وجود دارد، بيانگر اين مطلب مهم است كه كسب روزي حلال تأثير مستقيم بر تحكيم بنیان خانواده دارد و موجب پيشگيري از فروپاشي و کاهش طلاق در جامعه ميگردد. اين نكته اساسي را ميتوان در اين فرمايش امام رضا (ع) مشاهده كرد كه با تأكيد بر لزوم مراقبت بر كيفيت كسب درآمد، فرموده اند: «اتَّقِ فِي طَلَبِ الرِّزْقِ...؛ تقوا را در طلب روزي رعيت كن و حد اعتدال را در طلب آن پيشه كن و كسب خود را آلوده شدن به حرام حفظ كن» [26]. همچنين براي پژوهش را ميتواند موارد در ذيل تجميع و تلخيص نمود:

۱. کسب روزی حلال موجب کمک در دینداری خواهد شد.
۲. شرافت بنیان خانواده با کسب روزی حلال، حفظ می‌شود.
۳. روزی حلال موجب عفاف در خانواده می‌شود.
۴. کسب روزی حلال موجب تعهد در خانواده می‌شود.
۵. کسب روزی حلال موجب اعتدال در خانواده می‌شود.
۶. کسب روزی حلال موجب قناعت در خانواده می‌شود.
۷. کسب روزی حلال موجب افزایش نرد در خانواده می‌شود.
۸. کسب روزی حلال در تربیت فرمندان نقش بسزایی دارد.
۹. کسب روزی حلال موجب حسن خلق در خانواده می‌شود.
۱۰. کسب روزی حلال انسان را حق‌پذیر می‌کند.

تعارض منافع

نتایج حاصل از این مطالعه با منافع دیگر نویسندگان در تعارض نمی‌باشد.

Research article Journal of Halal Research/ 2020; 2(1): 102-116

The Effect of Halal Income on Prevention of degeneration of Family with Analytical Approach Based on Quranic and narrative propositions

Morteza Ammarloo^{1*}, Sayyed Sadegh Heidary², Mohsen Peshahng³

- 1- PhD student in theology, majoring in jurisprudence and law, Islamic Azad University of Babol, Babol, Iran.
- 2- PhD student in Quran and Science (Quran and Educational Sciences), Al-Mustafa International University, Mashhad, Iran
- 3- Department of Islamic religions, University of Religions and Denominations, Qom, Iran.

Received: 25 April 2019

Acceptance: 6 August 2019

ABSTRACT

The "family" is deemed the most powerful and effective center of organizing a society, and in a clear relationship, the durability and consistency of a society depend on the strength of its foundations. Alternatively, the strength of family is influenced by various factors. This research is focused on answering the question of what effect Halal income has on the strength of family foundations, using a documentary method and with reference to the Holy Qur'anic verses and Ahlul-Bayt traditions. The findings of the study show that attaining a Halal livelihood is a fundamental divine commandments and significant recommendation of religious leaders. According to the findings of the paper, considering observing the rules of the halal sustenance, if the believers follow the epistemic recommendations of the religious leaders, the family has valuable components such as increased chastity, dignity, moderation, Patience, contentment and . . . , which play a key role in strengthening and preventing its degeneration.

Keywords: Family Halal Livelihood, Degeneration, Verses and Traditions

*Correspondance to: Morteza Ammarloo, mesbahsayed@yahoo.com
view Journal

<https://doi.org/10.30502/H.2020.104771>

This paper is open access under [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)
Journal of Halal Research

مجله پژوهشنامه حلال

References

- [1]. Sadr al-Din Shirazi ME. (2005). Edited by Khajavi, Mohammad. "Sharh Usul al-Kafi". [In Arabic]
- [2]. Ibn Shabaab Harani HA. (2004). "Tahf al-Aqool". [In Arabic]
- [3]. Hurr al-'Amili Sh. (1993). "Wasa'il al-Shi'a". [In Arabic]
- [4]. Qaemi Amiri A, Forming a Family in Islam; [In Persian]
- [5]. Najjarian F, (1997). "Effective factors on family yield, Islamic Azad University, Master thesis. [In Persian]
- [6]. Dekhoda AA, (1983). Dekhoda Dictionary. [In Persian]
- [7]. Tabataba'i MH, (1994). "Tafsir Al-Mizan", Published by Dar al-Kitab al-Islamiyya: (18):47-376. [In Arabic]
- [8]. Qurashi AK (1991). "The Qamoos Quran", Published by Islamieh, [In Arabic]
- [9]. Akbari M, (2011). "Halal and Haram", Published by Fatiyan, [In Persian]
- [10]. Fayz Kashani MM (2014). "Al-Muhajat al-Bayza", Published by Jame'atol Moddaressin, (3):203. [In Arabic]
- [11]. Meybodi RA, (1985). "Kashf al-Asrar wa 'Adat al-Abrar", 1363; (1):460 [In Persian]
- [12]. Majlesi MB, Bihar al-Anwar, Published by Dar al-Kitab al-Islamiya (7):117- 258 [In Arabic]
- [13]. Kolayni MY, (1987). "Usul Al-Kaafi", 1366; (5):53-364. [In Arabic]
- [14]. Noori Tabarsi MH, (2004). "Mustadrak al-Wasa'il wa Mustanbat al-Masa'il" Publishd by Al-Bayt Foundation. 1382. (17). [In Arabic]
- [15]. Sheikh Hurr Ameli MH, (1994). "Wasa'il al-Shia", 1373; (12). [In Arabic]
- [16]. Allama Majlisi MB, (2003). "Haliyah al-Muttaqin". Published by Loghman, (17) P: 127-675. [In Arabic]
- [17]. Jafari MT, (2016). "Sharh Masnavi".1394,(1):715. [In Arabic]
- [18]. Shaykh Al Tusi MH, (1993). "Al-Amali ". Published by Dar al Saghafeh. 1372,(6):324-666 [In Arabic]
- [19]. Shaykh Al Tusi MH, (1993). "Al-Amali ". Published by Dar al Saghafeh. 1372. [In Arabic]
- [20]. Aroosi Hoveizi AA, (1994). "Tafsir Noor Al-Thaqalayn". 1373.(3) [In Arabic].
- [21]. Nahavandi AA, (1960). "Khazinat al Javaher fi zinat al ma'aber".1339.P:430. [In Persian]
- [22]. Naraghi A, (1996). "Miraj Al Saadat ".1375.P:313. [In Persian]
- [23]. Mazahaeri H, (2008). "The Role of Islam in educating children".Published by Ome Abiha organization.1387.P:43. [In Persian]
- [24]. Semnani AD, (2004). "The Role of Islam in educating children". Published by Scientific and cultural publishing company.1383.P:7.[In Persian]
- [25]. Amedi AM, (1990). "Qurur al Hekam Dorar al Kalam'. Published by Dar al-Kitab al-Islami.1369.P:79 [In Arabic]